

Jonge kerkuilen op een rijtje. Foto: Jan Alewijn Dijkhuizen

Uitgelicht

Migratie van de kerkuilen van Voorne-Putten

Door Marianne op den Dries en Jan Alewijn Dijkhuizen

De uilengroep

Binnen de vogelwerkgroep van onze KNNV afdeling is ook een uilengroep actief. De groep is door vogelringer Adrie van der Heiden en zes andere actieve KNNV-ers op 8 november 2010 opgericht. Voor die tijd ringde Adrie al kerkuilen op de eilanden rond Voorne-Putten maar voor 2010 zijn geen geringde kerkuilen op ons eiland bekend. Al met al zijn er vanaf 2011 tot en met 2024 al 439 kerkuilen op Voorne-Putten geringd. Niet alleen door Adrie maar ook door Eveline van der Jagt, Ger Maatkamp, Karin van den Berg en sinds 2023 is Hans op den Dries onze vaste ringers. Uiteraard waren/zijn al deze ringers in het bezit van een geldige ringvergunning.

Adrie van der Heiden ringt in Tinte een van de eerste kerkuilen op Voorne. Foto: Jan Alewijn Dijkhuizen.

Wetenswaardigheden van de kerkuil

Over een groot deel van de wereld komen 35 ondersoorten van de kerkuil voor. Nederland telt twee ondersoorten: de donkere vorm, die zeer algemeen is, en de lichtere vorm.

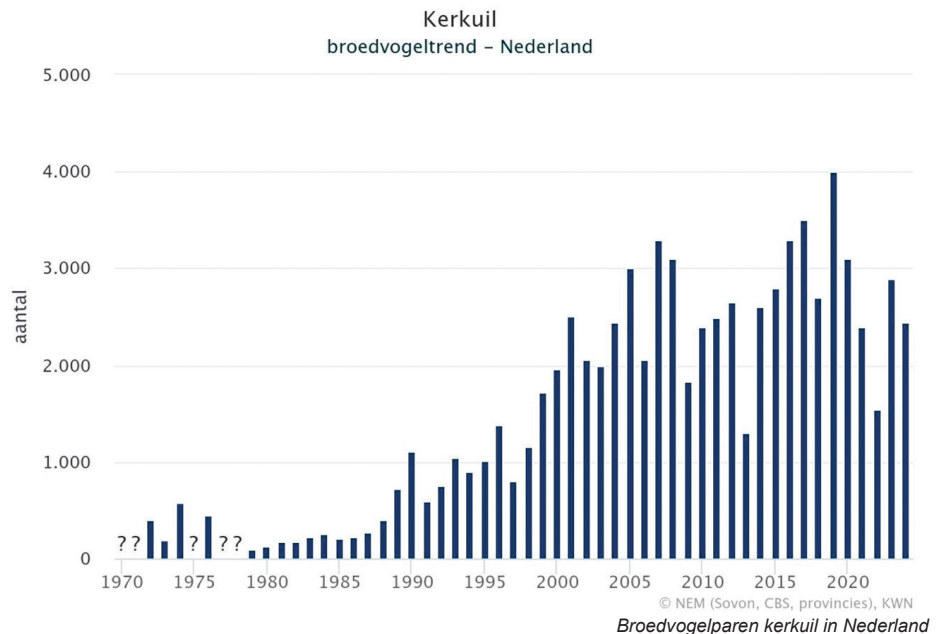
Opvallend aan de kerkuil is de hartvormige gezichtssluiert en de ronde kop met grote donkere ogen. Als de kerkuil in een andere richting wil kijken dan moet hij zijn kop draaien. Hij kan zijn kop 270 graden naar links en naar rechts draaien. De oren van kerkuilen zitten asymmetrisch aan de zijkant van de kop en zijn in verhouding groot. Hierdoor kan de kerkuil de plek van zijn prooi heel precies bepalen.

De kerkuil is een bewoner van (half)open cultuurlandschap met veel afwisselende landschapselementen. Hij gaat vanuit zijn roest- of nestplaats jagen in open veld. Hij heeft de voorkeur voor gras- en bouwland dat afgewisseld wordt met kruidenrijke akkerranden, houtwallen, bosjes of heggen. Ook ruige grasstroken en wegbermen worden gebruikt als jachtterrein.

Gevaren voor de kerkuil zijn onder andere het verdwijnen of verslechteren van het leefgebied (door intensieve landbouw), gebrek aan nestgelegenheid, uitbreiding van het weggennet en een slechte muizenstand. In de jaren zeventig en tachtig nam het aantal kerkuilen af met 20-50%. In 1986 richtte Vogelbescherming een Werkgroep kerkuilen op en werden er nestkasten geplaatst. Ook werd er geregistreerd hoeveel broedgevallen er waren en hield men zich bezig met beschermingswerk.

In 1990 (een jaar met een hele goede veldmuizenstand) nestelden er weer meer dan 1000 paren in Nederland.

De broedperiode loopt vanaf februari tot soms ver in het najaar. Zowel het aantal eieren per nest als het aantal broedsels hangt nauw samen met de veldmuizenstand. Er kan een tweede broedsel volgen, soms nog een derde. In tijden van voedselschaarste beginnen kerkuilen niet eens aan een

nest. Gemiddeld bestaat een legsel uit 4-7 eieren. De kerkuil broedt in ons land veelal in speciale nestkasten, heel incidenteel in boomholten.

Volwassen kerkuilen blijven gewoonlijk het gehele jaar in de naaste omgeving van de broedplaats. Tijdens strenge winters en perioden met weinig voedsel gaan kerkuilen noodgedwongen zwerven en worden dan soms ver van de bekende broedplaatsen aangetroffen. Een klein aantal volwassen kerkuilen verandert gedurende hun leven van broedplaats. Dit betreft dan meestal kleine verplaatsingen van maar enkele kilometers.

Jonge kerkuilen zwerven uit, meestal tot enkele tientallen kilometers ver weg en incidenteel veel verder. Er is geen sprake van een voorkeursrichting.

Hoofdvoedsel van kerkuilen

Bij de oprichting van de uilengroep werden een paar afspraken gemaakt: het hoofd-doel was het stimuleren van de populatie kerkuilen, bijkomend streven was dat waar mogelijk de uilen geringd zouden worden. Het tweede doel was het verzamelen van braakballen ten behoeve van zoogdieronderzoek. Hoewel dit laatste een heel ander onderzoek betreft heeft het voedselaanbod wel een sterke link naar de levensvatbaarheid van de kerkuilenpopulatie. Bij weinig voedsel stort de populatie direct in, bij voldoende voedselaanbod worden de nesten direct groter en herstelt de populatie zich weer. Omdat kerkuilen relatief jong sterven is de fluctuatie groot.

Uit braakbalonderzoek blijkt in ieder geval de afhankelijkheid van veldmuizen en huisspitsmuizen. Van de 40.353 op Voorne-Putten geplozen prooidieren waren 18.808 huisspitsmuizen en 14.477 veldmuizen, ofwel 33.285 van de 40.353 waren maar 2 soorten prooidieren. Vooral van veldmuizen is bekend dat de populatie enorme schommelingen kent en dus een sterke invloed heeft op de reproductie.

Resultaten

Wat heeft al dit ringonderzoek ons aan kennis opgeleverd?

Het is Marianne gelukt om in overleg met het Vogeltrekstation Arnhem alle gegevens van op ons eiland geringde kerkuilen te achterhalen, maar ook van alle op ons eiland gevonden kerkuilen die buiten ons gebied door de ringgroep geringd zijn!

Van de 439 geringde jongen zijn er al 80 terugmeldingen, bijna 20 procent. Interessant is dat deze niet altijd dood gevonden worden maar ook levend in nestkasten waarbij de ring afgelezen kan worden. Er zijn op Voorne-Putten 19 kerkuilen gevonden die ergens anders waren geringd.

Bij het terugmelden van ringen kan een heel formulier worden ingevuld, zo is er bij zeker 34 keer verkeersslachtoffer opgegeven als doodsoorzaak. Andere gemelde oorzaken zijn: uitgehongerd, tegen raam gevlogen en een gruwelijk geval: met kop klem tussen twee planken...

Het eerste wat opvalt is dat de leeftijd van kerkuilen die teruggevonden worden erg laag is, veruit de meeste zijn slechts één of twee jaar oud. Toch zijn er uitzonderingen,

Teruggevangen kerkuil, geringd in Tinte. Foto Marianne op den Dries

de oudste en zelfs (toen) nog levende kerkuil (geringd in Rockanje) werd in Stolwijk in een nestkast gezien na 2912 dagen, dat is 7 jaar en 11 maanden. De afstand naar Stolwijk is hemelsbreed 48 km.

De meeste van onze uilen worden op Voorne zelf, op IJsselmonde of in de Hoeksche Waard teruggevonden maar er zijn een paar opvallende vondsten.

Opvallende terugmeldingen

De meest spectaculaire vondst is de uil die vanuit Simonshaven in maximaal een jaar naar Almen is gevlogen. Dat is hemelsbreed 141 km. (Almen ligt aan de Berkel, net voorbij Zutphen). Daar is de uil levend aangetroffen, broedend in een nestkast. Bijna 100 dagen later is hetzelfde dier teruggevonden in Lopik, nog eens een afstand van dik 50 km. Terwijl deze uil niet eens 2 jaar is geworden heeft ie wel heel Nederland doorkruist. Vanuit Simonshaven is ook al eens een uil binnen 56 dagen in dezelfde richting naar Utrecht gevlogen.

Een andere leuke terugmelding werd gedaan door de Ringgroep op het Parnassiavlak. In november 2023 werd daar een kerkuil gevangen in een mistnet. In dit gebied was dit een opvallende vangst aangezien dit niet het "standaard" leef- en jaaggebied is van de kerkuil. Nog meer bijzonder werd deze terugvangst omdat de uil al een ring had. Deze uil was in juni van datzelfde jaar geringd als nestjong in Tinte door onze eigen uilenwerkgroep.

Toen we de lijst met terugmeldingen bekeken viel ons op dat er geen lijn zit in de richting waarin de uilen uitzwermen. Toch zijn er wel een paar opvallende gelijkenissen in trekrichting, zo zijn er 2 uilen vlak bij Schiphol teruggevonden: een uil uit Tinte vloog in maximaal 180 dagen naar het vliegveld waar hij in een hek bleef hangen. Een andere uil uit Oostvoorne werd na 356 dagen dood gevonden bij Vijfhuizen, vlak naast Schiphol. Een derde uil uit Rockanje vloog in maximaal 1092 dagen naar Leiden en daarna naar

Voorschoten, waar hij weer 237 dagen later dood werd gemeld. Dat is dezelfde richting maar de uil is niet doorgevlogen.

Een ander opvallende richting is naar het zuidwesten; 2 van onze uilen zijn afgelopen jaren teruggevonden in Hoek, dat is een plaatsje net ten zuidwesten van Terneuzen. De eerste uil uit Vierpolders deed er maximaal 86 dagen over, de tweede uil uit Abbenbroek maximaal 119 dagen. Maar er was ook een uil uit Zwartewaal na 131 dagen gestrand nabij Vlissingen en een uil uit Oudenhorn na 546 dagen in Kerkwerve. Een derde opvallende richting is meer naar het zuiden. Er is een uil uit Zwartewaal na 392 dagen in Zundert teruggevonden en een uil uit Spijkenisse vloog 18 km verder in dezelfde richting en kwam in Rijkvorsel in België uit, deze uil leefde nog na 680 dagen en was hemelsbreed 86 kilometer vanuit zijn geboorteplaats gevlogen.

Al met al klopt de beschrijving in de boeken wel, kerkuilen zwermen meestal hooguit enkele tientallen kilometers vanuit hun geboorteplaats maar het ringonderzoek levert ook wel leuke wetenswaardigheden op.

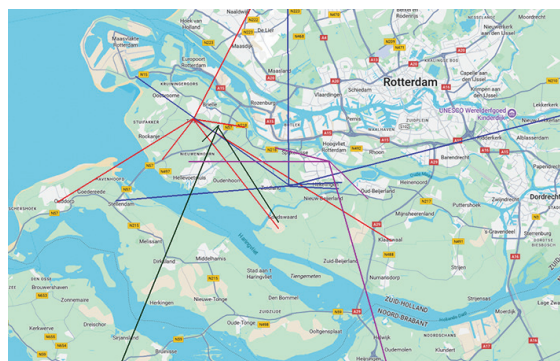
Bronnen:

www.vogelbescherming.nl

www.sovon.nl

De kerkuil, een handleiding voor vrijwilligers-Johan de Jong ISBN 978-90-820251-1-8

Vogelatlas van Nederland – Sovon ISBN 978-90-2157-0051

Migratie van gemelde jongen vanuit vier nestlocaties